

Tuomas Heikkilä ja Samu Niskanen, *Euroopan synty: keskiajan historia*. Helsinki: Edita 2004. 335 s.

Uusi suomenkielinen yleisesitys keskiajan historiasta tarjoaa tekijöidensä Heikkilän ja Niskasen alkusanojen mukaan "Euroopan historian pääpiirteet" ollen ensisijaisesti "kattava kuvaus keskiajan Euroopan tapahtumahistoriasta", jonka suomalaista "puutetta" käsillä oleva kirja "pyrkii korvaamaan" (s. 5). Aiempi, toisenlainen suomalainen keskiajan historian yleisteos, Veikko Litzenin *Keskiajan kulttuurihistoria* (1974, toinen painos 1994) alkaa kahden sivun mittaisella "Mitä keskiajalla tapahtui" -katsauksella, jonka jälkeen tapahtumahistoria sellaisenaan jätetäänkin sivuun. Kirja voikin ottaa paikkansa oivana, tervetulleena, ja samalla – tapahtumahistorian saralla – ainoana ajanmukaisena suomenkielisenä yleisteoksena keskiajan eurooppalaisen kulttuuripiirin historiallisista tapahtumista antiikin ajan loppuvaiheista uuden ajan alkuun.

Kattavuudessaan kirja on vain kahden kirjoittajan laatimana hämmästyttävän laaja kokonaisuus. Tekijät, erityisesti sydänkeskiajan uskonnonhistoriaan ja sen pyhimyksiin erikoistunut dosentti Tuomas Heikkilä sekä englantilaisesta oppineesta ja kirkonmiehestä Anselm Canterburlaisesta väitöskirjaansa tekevä Samu Niskanen (FL) ovat jakaneet kirjan mittavat kirjoitusvastuunsa katsauksittain niin, että osa niistä on yhdessä kirjoitettuja mutta pääosa katsaus katsaukselta erikseen. Heikkilä kantaa vastuun kirjan aloittavasta, lukijaa johdattellevasta "antiikista keskiaikaan" -osiosta (Niskasen kristinuskon nousua lukuun ottamatta)

sekä kirjan päättävästä ”keskiajalta uuteen aikaan” -pohdinnasta. Väliin mahtuvat katsaukset mm. frankkivaltakunnasta, Sisilian kuningaskunnasta, ristiretkistä ja myös Burgundista. Niin Ranskan, Saksan, Italian, Espanjan, Englannin kuin Pohjoismaidenkin keskiajan historian pääpiirteet käsitellään useina katsauksina alkaen valtioiden muotoutumisista ja päättäen uuden ajan alussa vallinneeseen tilanteeseen. Kaiken kaikkiaan kirja kattaa tapahtumahistorian pääpiirteet Rooman valtakunnan luhistumisesta ja kristinuskon noususta Bysantin kukistumiseen ja Venäjän valtakunnan nousuun. Kirja on aloittavan ja päättävän osion ohella jaoteltu perinteisen aikakausijaottelun mukaisesti kolmeen osioon eli varhais-, sydän- ja myöhäiskeskiaikaan. Tekijöiden aikakausijaottelujen vakiintuneisuuteen mutta myös niiden keinotekoisuuteen kohdistama kritiikki saa paikkansa heti kirjan alkusivuilla.

Kirjan monipuolinen kuvitus pohjaa sekä keskiajalta peräisin olevaan kuvamateriaaliin että valokuviin ja on selvästikin laadittu ajatuksella. Sopiva määrä karttoja selventää yleiskuvaa ja eri vuosisatojen poliittisia tilanteita hyvin. Kirjan lopussa tarjoillaan lisäksi liitteinä luettelot keskiajan paaveista ja keskeisten valtakuntien hallitsijoista, ja lopun henkilö- ja paikannimihakemisto on sekä laaja ja yksityiskohtainen että harvinaisen huolellisesti laadittu.

Euroopan synty keskiajan historiana

Pääotsikkonsa mukaisesti kirjan punaisena lankana toimii pääkysymys Euroopan synnystä ajanjaksolla, joka yltää antiikin Rooman valtakunnan lopusta eli 300–400-luvuilta uuden ajan alkuun eli 1500-luvulle. Keskiajaksi kutsuttuja vuosisatoja tarkastellaan lähinnä tämän pääkysymyksen pohjalta, pääosin valtiollisella tasolla ja keskittyen yhteiskunnan ylärakenteisiin – keskittyen ensisijaisesti siis valtioiden ja niitä hallinneiden historiaan. Tekijöiden alkusanojen mukaan ”keskiajan tuntemus on avain uuden ajan Euroopan ymmärtämiseen” (s. 5). Tässä on varmasti perää, toisiaan ajallisesti seuraavilla kulttuureilla on tapana rakentua aiemman ”päälle”, mutta kyse on silti toki eri kulttuureista, eri ajoista. Tässä nouseekin esiin tekijöiden ilmoittama pyrkimys ”jäljittää ja osoittaa kauaskantoisia yhteyksiä ja tapahtumaketjuja” (s. 5). Keskiaika esitetään ajanjaksona, jolloin Eurooppa syntyi, – ja samalla ajanjaksona, jolloin uusi aika syntyi. Näinhän keskiaikaa lähestyttäisiin vääjäämättömänä kehityskulkuna antiikista kohti uutta aikaa, jollaisena se kuitenkin voidaan nähdä ainoastaan jälkepäin.

Tarjoavatko tekijät keskiajan tapahtumahistorian yleisesityksessään keskiaikaa välineenä ymmärtää uutta aikaa, vaikka tarkastelun kohteena on keskiaika? Eikö sen pitäisi itsessään olla riittävä syy ja kiinnostuksen kohde? Koska se sitä kirjan mittaan onneksi pääosin on, ei kirjan sisältöä mielestäni tarvitsisi osin historian tutkimuksen vastaisella evoluutioajattelulla yrittää tekemällä tehdä tärkeämmäksi. Keskiajan ymmärtämisen pitäisi sinällään olla riittävän oleellista. Uusi aika on oma erillinen tutkimuskohteensa.

Osin ristiriitaisesti suhteessa ilmoittamiinsa päämääriin – mutta samalla onneksi – tekijät eivät varsinaisissa tarkasteluissaan kuitenkaan juurikaan seuraa mainittua evolutionaristista ja sellaisena menneisyyden todellisuuksia ylenkatsovaa ajattelua. Tämä nousee hienosti esiin erityisesti Niskasen kirjoittamissa katsauksissa Islamista ja Pyreneiden niemimaan historiasta, joka pitkän islamilaisen hallinnon mittaan tunnettiin arabiankielisenä nimellä Al-Andalus, Sisilian valtiomuodostelmista keskiajan mittaan, sekä omana aikanaan myöhäiskeskiajalla varsin oleellisesta valtiosta Burgundista. Sama koskee tapahtumahistoriaan keskittymistä: kirjassa on onneksi muutakin. Sekä varhais-, sydän- että myöhäiskeskiaikaa käsittelevät osiot aloitetaan yleisillä katsauksilla ajanjaksojen talouteen, yhteiskuntaan ja kulttuuriin, joissa valotetaan aikakausien yleisempiä vallinneita asiantiloja. Renessanssi-ajatuksen löytyminen myöhäiskeskiajan yleistarkastelun alta on mukava yllätys! Sinnehän se ajallisesti kuuluukin, ainakin Italian historian osalta (johon kontekstiin sen mm. Veikko Litzenkin jo aikoinaan laittoi). Varsinaisen tapahtumahistorian ohi kolme erillistä Heikkilän laatimaa katsausta luostarilaitoksista syventävät myös osaltaan kirjan keskiaikakuvausta mielestäni osuvasti, kuten myös Niskasen laatima katsaus keskiajan oppineisiin. Lisäksi kokonaisuuden osaksi on laadittu joukko tietoisukuja, mm. keskiajan kuuluisasta paavinvaltaa puoltavasta väärennöksestä Konstantinuksen lahjakirjasta, Pyhän maan ristiretkeläisvaltioista sekä mustasta surmasta. Tietoisuku Itämeren alueella toimineen kauppiassuku Hundebekein sukusiteistä valottaa hienosti aikansa sukuverkostojen dynamiikkaa. Jäin tosin ihmettelemään kommenttia siitä, miten ”vaikka Hundebekein suku ei kuulunut Itämeren alueen kaikkein merkittävimpiin tai rikkaimpiin, se tarjoaa hyvän esimerkin myöhäiskeskiajan verkostoitumisesta” (Heikkilä s. 281). Miksi juuri merkittävimmät suvut tarjoaisivat hyviä esimerkkejä verkostoitumisesta? Entäpä ajatus vaikkapa keskikokoisten sukujen verkostoitumisista tyypillisempinä esimerkkeinä – merkittävimmät suvutahan voidaan yhtä hyvin nähdä poikkeuksina. Kaiken kaikkiaan kirjassa tarjotaan verraten monipuolinen kuva keskiajan

Euroopasta ja samalla tekijät eivät liikaa sitoudu ilmoittamaansa pääkysymykseen Euroopan synnystä.

Keskiajan historian tarkastelujen rajaukset

”Antiikista keskiaikaan” -aloitusluvussa painotetaan osuvasti kristikuntaa – ei sinänsä Eurooppaa – aikansa olennaisena, kulttuuripiirin kokoavana käsitteenä, ja samalla sen rajoja ajassa aina muuttuvina. Kristikunta jakautui katoliseen ”länteen” ja ortodoksiseen ”itään”, ja ”lännessä” on perinteisesti keskitytty sen omaan historiaan pitäen samalla juuri sitä keskiajan Euroopan ydinalueena ja keskeisenä tutkimuskohteena. Tämä ei tietenkään tarkoita, ettei ”itää” tutkittaisi tahoillaan yhtä lailla, ja kommentti Bysantin ja Itä-Euroopan keskiajan tutkimuksesta, jonka mukaan ne olisivat läntistä tiukemmin sidoksissa filologiseen tutkimukseen historian sijaan (Heikkilä s. 9) voi kyllä nostattaa monenlaisia mielipiteitä. Tekijät positioivat itsensä länsieurooppalaisiksi historiantutkijoiksi uudemman historiantutkimuksen rehellisyyden ja itsekritiikin vaatimusten mukaisesti, ja toteavat kirjan keskittyvän ”latinalaisen lännen voittokulkuun”. Tekijät lisäävät, että ”voittajien historia kiehtoo, sillä se on useimmiten muokannut jälkimaailmaa enemmän kuin häviäjien panos” (Heikkilä s. 12). Se, että tältä pohjalta juuri ”latinalaisen Euroopan historia on *aidosti merkittävää*” (Heikkilä s. 13, kursivointi minun), onkin sitten jo varsin ristiriitainen toteamus – tarkoituksellako? Kirjan katsaukset kattavat yhtä kaikki – ja jälleen kerran onneksi – ”latinalaisen lännen voittokulun” ohella muutakin, ennen muuta jo mainitut katsaukset muslimeista keskiajan Euroopassa, ja lisäksi Itä-Rooma, sittemmin Bysantti saa oikeutetusti paikkansa katsausten joukossa. Juutalaiset ja mongolit saavat omat katsauksensa, ja Venäjänkin myöhäiskeskiajan historiaan luodaan silmäys – joskin se jätetään mainitsematta kartassa Euroopasta 1500-luvun alussa. Samaisessa kartassa (s. 293) lukijoiden silmien eteen avautuvat uuden ajan alun Euroopan poliittiset rajat. Nykylukijalle silmään pistänee Saksan valtakunnan ohella Euroopan laajimpana valtiona Liettua, joka ulottui Itämereltä Mustalle merelle. Kenties ”voittajien historian kiehtominen” on tullut rajanneeksi omana aikanaan varsin merkittävän valtakunnan historian lähinnä mainintaan siitä, miten sen ”pakanakultin voima” oli syynä alueen kääntymiseen kristinuskoon viimeisenä Euroopan kansana (Heikkilä ja Niskanen s. 193). Lisäksi, jos kirja toimii ”avaimena uuden ajan Euroopan ymmärtämiseen”, eikö katsaus Serbiaan, Bosniaan ja Kroatiaan, joista

viimeksi mainittu kuului eittämättä ”latinalaiseen länteen”, olisi myös ollut paikallaan? (Vinkiksi enemmän Itä-Euroopan historian pääpiirteistä kiinnostuneille: Jukka Korpela julkaisi 1999 yleisteoksen *Itä-Euroopan historia keskialjalta 1700-luvulle*; ”Itä-Euroopan synty” kuten Agricolan historiaverkon Kari Hintsalan vuonna 2000 kirjoittama arvio on otsikoitu.)

Heikkilän kirjoittamassa kirjan päättävässä katsauksessa on joukko historiatutkimuksellisia oivaltavia ja kriittisiä huomioita käsitelystä Euroopan synnystä, kristinuskon asemasta, Eurooppa-käsityksestä ja ”Euroopan tarinasta”. Näiden huomioiden paikka olisi mielestäni pikemminkin kattavammin kirjan alussa kuin kaikkien tarkastelujen lopuksi; ne voisivat toimia lukijoiden keskiajan ja Eurooppa-käsitysten ohjailevina johdattelevina suunnanantajina – ja ankkuroisivat teoksen samalla tiukemmin osaksi uudemman historiantutkimuksen kriittisempää ja moniäänisempää keskustelua perinteisemmän, itsestäänselvyytensä pidetyn katolisen Eurooppa-keskeisyyden sijaan.

Paikallaan on myös huomata tekijöiden rajanneen puolet keskiajan eurooppalaisista tässä kirjassa selkeästi sivummalle kuin mihin olisi ollut syytä. Kun tarkastelun kohteena on tapahtumahistoria keskittyen ensisijaisesti valtiollisille ja yhteiskunnan ylätasolle, keskiajan naiset varmasti omasivatkin miehiä vaatimattomampia rooleja keskiajan vuosisatojen mittaan, mutta onko tänä päivänä kirjoitetun yleisteoksen kohdalla paikallaan kuitenkin toistaa vuosikymmenten takaa periytyviä ignorointeja? Kun poliittisen tapahtumahistorian ylätason tekijät eittämättä olivat valtaosin nimensä mukaisesti miehiä, valtiomiehiä ja kirkkoisia, eikö tätä olisi voinut tekstissä huomioida ja mainita? Samalla lailla kun ensisivuilta lähtien tiedostaen nostetaan esiin muslimien, juutalaisten ja ortodoksien marginaalisuus? Katsauksessa viikinkien kulttuuriin huomioidaan pohjoismaisen historiankirjoituksen tapa painottaa yhteiskunnallista tasa-arvoisuutta ja tämän yhteydessä todetaan, miten ”naisten asema näyttääkin olleen suhteellisen hyvä”, mutta jatketaan miten ”myöhempi historiankirjoitus on aivan ilmeisesti osaksi liioitellut viikinkiyhteiskunnan tasa-arvoisuutta” (Heikkilä s. 89). Begiinit mainitaan hyvänä esimerkkinä naisten maallikkojärjestöstä, joka nousi kristinuskoa harjoittavien naisten omista tarpeista järjestäytyä maailmassa, jossa vallitsi ”nuiva asenne uskontoaan aktiivisesti harjoittaviin naisiin”, mutta oliko kyseessä pyrkimys ”ulottamaan järjestäytyneen hengellisen elämän myös naisten elämään” (Heikkilä, s. 203)? Jos, niin keiden toimesta järjestäytyminen ”ulotettiin myös naisten elämään”? Vai oliko sittenkin kyse naisten omaehtoisesta liikkeestä toimia omavaraisena järjestönä eri

veljestöjen ulkopuolella? Samassa yhteydessä mainitaan – asianmukaisesti – birgittalaisjärjestö, joka oli suunnattu miehille mutta samalla ”ensisijaisesti naisille”, ”mikä oli kumouksellista muihin luostarijärjestöihin verrattuna” (Heikkilä s. 203). Kuitenkin, ruotsalaisen Birgitta Birgersdotterin 1300-luvun loppupuolella perustama järjestö perustettiin maailmaan, jonka sadoilla nunnaluostareilla, vaikka näiden toimia usein pyrittiinkin rajoittamaan, oli takanaan tuhatvuotinen traditio kaikissa keskeisissä sääntökunnissa. Kyseiset kolme ristiriitaista mainintaa ovat koko kirjan ainoat naisten asemaa keskiajalla käsittelevät huomiot, ellei neljänneksi lasketa mainintaa 1200-luvulla kehittyneestä tarinasta 800-luvulla paavinistuinta hallussaan pitäneestä Johanna-nimisestä naisesta, mikä oli ”kutakuinkin pahinta, mitä tarinan laatijat saattoivat keksiä osoittamaan 800-luvun alennuskautta” (Heikkilä s. 57).

Oikeutetusti kirjassa huomioidaan neljä vaikutusvaltaista naista, joiden panos nimenomaisesti keskiajan tapahtumahistoriaan on yleisemmin tunnettua ja ilmeistä: jo mainittu Birgitta Birgersdotter sekä Katariina Sienalainen Avignonin paaviuden kriitikoina (Heikkilä s. 243), kuuluisan Jeanne d’Arcin, ”Orléansin neitsyeen” panos satavuotisen sodan loppuvaiheissa (Niskanen s. 253), ja 1400-luvun Englannin ruusujen sodan keskeinen poliittinen vaikuttaja Margareeta Anjoulainen (Niskanen s. 261). Vastaavasti joukko muita naisia mainitaan, mutta tämä tapahtuu toistaen hyvin perinteisiä historiankirjoituksen konventioita vähätellen naisten vaikutuksia tapahtumien kuluissa tai taustoilla, tai mainiten heidät yksipuolisesti miesten keskenään käymien valtapelien välineinä. Kirjassa kerrotaan, miten saksalais-roomalaisen keisarikunnan keisari Otto III oli alaikäisenä ennen muuta äitinsä ja isoäitinsä ohjailtavana, mutta täysi-ikäistyttyään keisari ”tarttui innokkaasti *isänsä ja isoisänsä* suunnitelmiin” (Heikkilä s. 116, kursivointi minun). Myöhemmän Saksan historiasta kerrotaan, miten toisen alaikäisen keisarin Henrik IV:n holhoojahallitusta johti edesmenneen keisari Henrik III:n ”hallinnollisiin asioihin perehtymätön” leski Agnes Poitoulainen, jonka ”hallinto ajautui pian vaikeisiin sisäisiin kriiseihin” (Heikkilä s. 133). Tässäkö ovat ”Euroopan historian pääpiirteet” keskiajan naisten osalta? Tämän yleisteoksen mukaan kyllä, sillä loput naisia koskevat maininnat koskevat järjestäen naimakauppoja miesten keskinäisten valtapelien välineinä, ja näinpä keisari Fredrik I:n onnistui laajentamaan hallintoalueitaan naimalla Burgundin perijätär (Heikkilä s. 139), mutta esimerkiksi Englannin kuningas Edward II:n syrjäyttämisessä kuningatar Isabellan rooli jätetään mainitsematta (Niskanen s. 180). Kun keskiajan oppineisiin luodaan sinänsä

mielenkiintoinen ja keskiajan yleiskuvaava syventävä katsaus Anselm Canterburylaisen, Petrus Abelarduksen ja Tuomas Akvinolaisen kautta, eikö ”kattava kuvaus” kiinnostuneille lukijoille kuitenkin olisi ollut kattavampi, jos tässä yhteydessä huomioitaisiin myös vaikkapa Hildegard Bingeniläinen tai Kristiina Pisalainen? Kaiken kaikkiaan, onko tämä se ajanmukainen yleiskuva keskiajan historiasta naisten osalta, joka tämän päivän lukijoille on paikallaan tarjota? Mielestäni ei.

Suhde muuhun keskiajantutkimukseen

Euroopan synty on yleisteos, ja ilmeisesti tästä syystä muista keskiajan tutkimuksista tässä kirjassa ei puhuta. Tutkimukseen viitataan anonyyminä keskustelukenttänä, jossa ajan mittaan tapahtuu katsantokantojen muutoksia. Mainitsematta jättäminen on kautta teoksen johdonmukaista, ainoana eräänlaisena poikkeuksena kritiikki Jacob Burckhardtin 1800-luvulla kirjoitettuja renessanssikäsityksiä vastaan (Niskanen ja Heikkilä s. 230). Burckhardtin ohella klassikkoasemaan nousseen Johan Huizingan tutkimuksen *Keskiajan syksy* ansiot – ja kritiikki – jätetään sivuun, oletettavasti tarkoituksellisesti, kuten myös Emmanuel Le Roy Ladurien *Montaillou*, vaikka teoksen paikka kerettiläisiä kataareja käsittelevässä katsauksessa mainitaankin (Niskanen s. 219). Yleiskuvaan pyrkivässä teoksessa tarkempien tutkimusten mainitseminen varsinaisissa käsittelyissä voi olla perusteltua, kenties koska ne saattaisivat johtaa lukijaa eksymään liiallisiin yksityiskohtiin kirjan kokonaiskuviin ja tapahtumaketjuihin keskittyviltä tarkasteluilta. Koko muun historiantutkimuksen kentän nimeämättä jättäminen katsaus katsaukselta jättää silti lukijan ymmälleen; eikö historiantutkimus olekaan keskustelujen ja kysymysten kenttä?

Johdonmukainen mainitseminen jättäminen kautta teoksen koskee myös suomalaista keskiajantutkimusta. Aiheesta enemmän kiinnostuneelle lukijalle varta vasten laaditussa liitteessä olisi suomalaista ja suomenkielistä tutkimusta kuitenkin voinut esitellä. Kirjahan on, takakannen selonteon mukaisesti, suunnattu ”yliopistolliseksi oppikirjaksi ja maanosamme historiasta kiinnostuneille lukijoille” – ja nimenomaan suomenkieltä lukeville kiinnostuneille. Kirjan lopusta löytyvällä liitesivulla otsikolla ”aiheeseen johdattelua kirjallisuutta” luetellaan joukko keskiajan historian yleisteoksia. Näiden joukkoon on mahtunut yksi ja vain yksi suomalainen ja suomenkielinen teos, Heikkilän itsensä yhdessä Maiju Lehmijoki-Gardnerin kanssa laatima *Keskiajan kirkko: uskonelämän muotoja läntisessä kristikunnassa*

(2002). Koska kyseessä on suomenkieliselle historiasta yleisesti kiinnostuneelle lukijalle suunnatusta teoksesta, miksei suomalaista ja suomeksi käännettyä tutkimusta ole tässä voinut mainita laajemmin? Jo mainittu Veikko Litzenin *Keskiajan kulttuurihistoria* (1972, toinen painos 1994) ei kenties sovellu tapahtumahistoriaan keskittyvän yleisteoksen "aiheeseen johdattelevan kirjallisuuden" joukkoon, mutta artikkelikokoelman *Keskiajan kevät: kirjoituksia eurooppalaisen kulttuurin juurista* (1997, toinen painos 2001) olettaisi olevan oleellista suomalaista tutkimusmateriaalia, jonka olisi voinut edes mainita. Varsinkin, kun kyse on käsillä olevan kirjan pääkysymyksen mukaisesti eurooppalaisen kulttuurin alkuperistä. Sama koskee Christian Krötzlin uutta tutkimusta *Pietarin ja Paavalin nimissä: paavit, lähetystyö ja Euroopan muotoutuminen* (2004), jossa myös jo otsikosta lähtien tarkastellaan osin samaa pääkysymystä kuin Heikkilän ja Niskasén kirjassa. Yhtäläillä, jos ei tutkimuksellisinä keskustelukumppaneina, niin kuitenkin mainitsemisen arvoisina suomalaisina artikkelikokoelmina Marko Lambergin ja Susanna Niirasen toimittamat monipuoliset artikkelikokoelmat *Ihmeiden peili: keskiajan ihmisen maailmankuva* (1998) sekä *Keskiajan rajoilla* (2002), kuten myös Meri Heinosen toimittama kokoelma *Ikuisuuden odotus: uskonto keskiajan kulttuurissa* (2000) jätetään huomiotta. Näkisin listalla oikeutetusti myös Päivi Setälän teoksen *Keskiajan nainen* (1996) sekä Virpi Mäkisen tuoreen *Keskiajan aatehistorian* (2003). Kumma kyllä, jopa Editan itsensä julkaisema Mika Kallioisen *Kirkon ja kruunun välissä: suomalaiset ja keskiaika* (2001) jätetään mainitsematta. Informaation tarjoaminen muista suomalaisista ja suomenkielisistä tutkimuksista olisi varmasti monille lukijoille tervetullutta. En löydä oikeutettavia perusteluja sille, miksei näin ole toimittu.

Lopuksi

Omassa kirjahyllyssäni käsillä oleva kirja saa oikeutetun paikkansa keskiajan tapahtumahistorian suomenkielisenä hakuteoksena ja käsikirjana. Siihen on kirjoitettu monia valaisevia selontekoja ja oivalluksia keskiajan vuosisatojen historiallisista tilanteista. Keskiajan historian tuntemisen tärkeys argumentoidaan ja myös osoitetaan kirjassa kattavasti. Kirjan viime sivuilta löytyvä kuva (jommankumman tekijän ottama? Upea!) keskiaikaisesta italialaisesta kirkontornista keskellä patoaltaan tulvavesiä on hieno kuvallinen yhteenveto keskiajan läsnäolosta omana aikanamme, ja peräänantamaton kirkko keskellä tekojärveä tuo mieleen myös

menneisyyden tutkimuksen tärkeyden sinänsä: patoallas on seuraus tehokkaasta ja nykypäivälle tärkeästä sähköntuotannosta, mutta maiseman kiehtovuus on kirkontornissa ja sen yksityiskohdissa, jotka kertovat kulttuurin ajallisesta syvyydestä ja jatkuvuudesta. Kriittiselle lukijalle kritiikin kohteita kirjasta kyllä löytyy – ja mikseipä löytyisi? Historiantutkimushan voidaan kokonaisuudessaan nähdä kritiikkinä; niin sen lukeminen kuin sen kirjoittaminenkin. Oman kritiikkini kohdistan yleisesti ottaen joukkoon tekijöiden sellaisia lähestymistapoja ja valintoja, joissa mielestäni harkitumpi, kriittisempi ja ehkä myös itsekriittisempi lähestymistapa olisi voinut olla paikallaan. Yhtä kaikki, yleisteoksena kirja on erittäin tervetullut julkaisu suomalaiselle, keskiajasta kiinnostuneelle lukijakunnalle. Toivonkin että keskiajasta kiinnostuneet hankkivat tämän kirjan. Samalla toivon että he lukevat sitä kriittisesti. Toivottavasti kenen tahansa kiinnostuneen on tämän kirjan avulla jälleen hieman helpompaa löytää keskiajan äärelle.

Tom Linkinen, FM,

Tutkija Suomen Akatemian projektissa "Difference and Corporeality: Experiences of Bodily Otherness in Premodern English Culture."

Kulttuurihistoria, Turun yliopisto

sähköposti: tom.linkinen @ utu.fi